

Omgaan met TOS bij meertaligen

M. Julien, Siméa Congres Lunteren, 6 & 7
april 2017

Overzicht

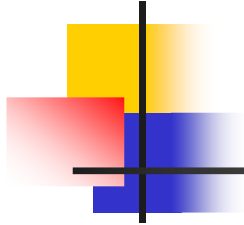
1. De 'normale' meertalige taalontwikkeling

- *(niet zo) nieuwe inzichten*

2. Meertalige *kinderen met een TOS*

- *Implicaties voor:*

- diagnostiek
- zorg
- onderwijs

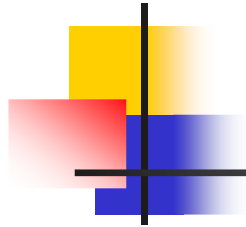

Wat weten we over deze twee thema's:

1. 'normale' meertalig taalontwikkeling?

&

2. afwijkende meertalig taalontwikkeling?

De 'normale' meertalige taalontwikkeling

'Migrantenkind kan op school niet zonder zijn moedertaal' NRC 19/3/2017

M. Julien, Siméa Congres Lunteren, 6 & 7
april 2017

Handreiking MOCW & PO-raad

Ruimte voor nieuwe talenten

Keuzes rond nieuwkomers op de
basisschool

[https://www.poraad.nl/files/themas/school kind omgeving/ruimte voor nieuwe talenten.pdf](https://www.poraad.nl/files/themas/school_kind_omgeving/ruimte_voor_nieuwe_talenten.pdf)

(niet zo) Nieuwe inzichten

NOS Radio 1 Journaal, 20 maart 2017:

Lector taaldidactiek Maaïke Hajer

Aanbeveling van het Ministerie van Onderwijs
en de PO-raad (Primaire onderwijs)

les in moedertaal voor migrantenkinderen

‘Die kinderen hebben hun eigen taal bij zich. Het is voor hun
ontwikkeling heel belangrijk dat je daarop **voortbouwt.**’

De afhankelijkheids-hypothese

De afhankelijkheids-hypothese stelt dat de ontwikkeling van vaardigheden in de tweede taal deels gebaseerd is op vaardigheden die al ontwikkeld zijn in de eerste taal. (Cummins, 1979)

Bewijs voor de afhankelijkheids-hypothese

Uit proefschrift A. Scheele, 2010 'Home language and mono- and bilingual children's emergent academic language: A longitudinal study of Dutch, Moroccan-Dutch, and Turkish-Dutch 3- to 6-year-olds.'

1. De frequentie van voorlezen hangt samen met de mate waarin kinderen bij het vertellen kenmerken van schooltaal gebruiken (b.v. expliciete plaats – en tijdverwijzingen, samengestelde zinsstructuren met logische voegwoorden om complexe betekenissen te kunnen uitdrukken en middelen om de semantische samenhang tussen zinnen te creëren).
2. Analyses toonden aan dat schooltaalvaardigheid (b.v. vertellen van een verhaal) in de T1 samenhangt met schooltaalvaardigheid in de T2.

Bewijs voor de afhankelijkheids-hypothese

Uit proefschrift M. Prevoo, 2014 'Bilingualism is more than just the sum of two parts. The family context of language development in ethnic minority children.'

Voor kinderen die met anderen meer in de etnische dan in de meerderheidstaal spreken, bestaat er een positief verband tussen de woordenschat in de etnische taal en de groei van de woordenschat in de meerderheidstaal.

Het belang van T1

'... Het mag dan ook verbazing wekken dat het onderwijs in de eigen taal in 2004 is afgeschaft, omdat **die experimenten hebben laten zien dat een goede basis in de eigen taal het leren van een tweede taal juist kan ondersteunen in plaats van te belemmeren.** We kunnen ons dan ook niet aan de gedachte onttrekken dat aan de afschaffing van OALT eerder financiële en politieke overwegingen ten grondslag lagen dan (taal)wetenschappelijke. Mogelijkerwijs staat er ooit nog eens een wijze politicus op die op deze beslissing terugkomt.'

Pg 167 Het succes van tweetalig opvoeden: gids voor ouders en opvoeders, 2012, van Elisabeth van der Linden & Folkert Kuiken

Aan de slag in de klas: omgaan in het kleuteronderwijs

Uit Meertaligheid: een troef! Inspirerend werken met meertalige kinderen op school en in de buitenschoolse opvang door Sara Gielen & Ayşe Işçi

Film

Aan de slag in de klas: omgaan in het lager onderwijs

Uit Meertaligheid: een troef! Inspirerend werken met meertalige kinderen op school en in de buitenschoolse opvang
door Sara Gielen & Ayşe Işçi

Anderstalige Nieuwkomers

Eerste hulp bij anderstalige nieuwkomers

Brochure voor het kleuteronderwijs

Door Griet Ramaut & Mie Sterckx Centrum voor Taal en Onderwijs,
Leuven, 2016

http://www.cteno.be/index.php?idMenu=116&id_materiaal=1126

Enkele tips uit brochure voor het kleuteronderwijs (Ramaut & Sterckx)

- Gebruik in de beginperiode vaak en veel afbeeldingen. Een goede website voor pictogrammen is bijvoorbeeld <http://www.sclera.be> (<http://www.sclera.be/nl/picto/cat/16>)
- Verbied je nieuwkomers niet om hun eigen taal te spreken. Laat een andere kleuter die dezelfde moedertaal spreekt eventueel een aantal dingen vertalen.
- Probeer indien mogelijk enkele basiswoorden uit hun taal op te pikken, zodat de nieuwkomers de boodschap krijgen dat je hun taal belangrijk vindt.
- Herhaal de opdracht of het vertaalde woord na de vertaling in het Nederlands, zodat de nieuwkomers dezelfde inhoud opnieuw in het Nederlands te horen krijgen.

Taalsensibilisering

Talensensibilisering is een manier om leerlingen op een positieve manier in contact te brengen met taaldiversiteit, een open attitude te ontwikkelen ten aanzien van talen en culturen.

Hoe?

Positief klimaat

- Moedig meertalige kinderen aan liedjes en rijmpjes te delen in hun thuistaal
Taalsensibilisering in het kleuter- en lager onderwijs (2012).
Leuven/Gent, Centrum voor Taal en Onderwijs en Steunpunt voor Diversiteit & Leren.
- Respecteer de eigenheid, kennis en vaardigheden van de leerlingen

Een krachtige leeromgeving scheppen

- Een positief, veilig en rijk leerklimaat;
 - betekenisvolle taken; en
 - ondersteuning door interactie
- hebben samen een sterke impact op de kracht van een (taal)leeromgeving voor elke individuele leerling (Verhelst, 2006).

Taalstimuleringsmateriaal

- Gebruik verteltassen met meertalige boekjes:
- http://www.leesplein.nl/LL_plein.php?hm=8&sm=1
- <http://nik-nak.eu/shop/>
- <http://en.childrenslibrary.org/>

Materiaal voor Nt2

- <http://www.watenhoe-nt2.nl/index.php/materialen/91-zien-is-snappen>

UNESCO Thema 2017:
Op weg naar een duurzame
toekomst door middel van
meertalig onderwijs

'Normale'
ontwik-
keling

Autisme

Cognitieve
achterstand

TOS

De meertalige taalontwikkeling

- Simultaan versus sequentieel
- Interferentie/transfer van T1
- Heterogeniteit in taalaanbod
- Taaldominantie
- Taalverlies
- Codewisseling/codemixing
- De stille periode

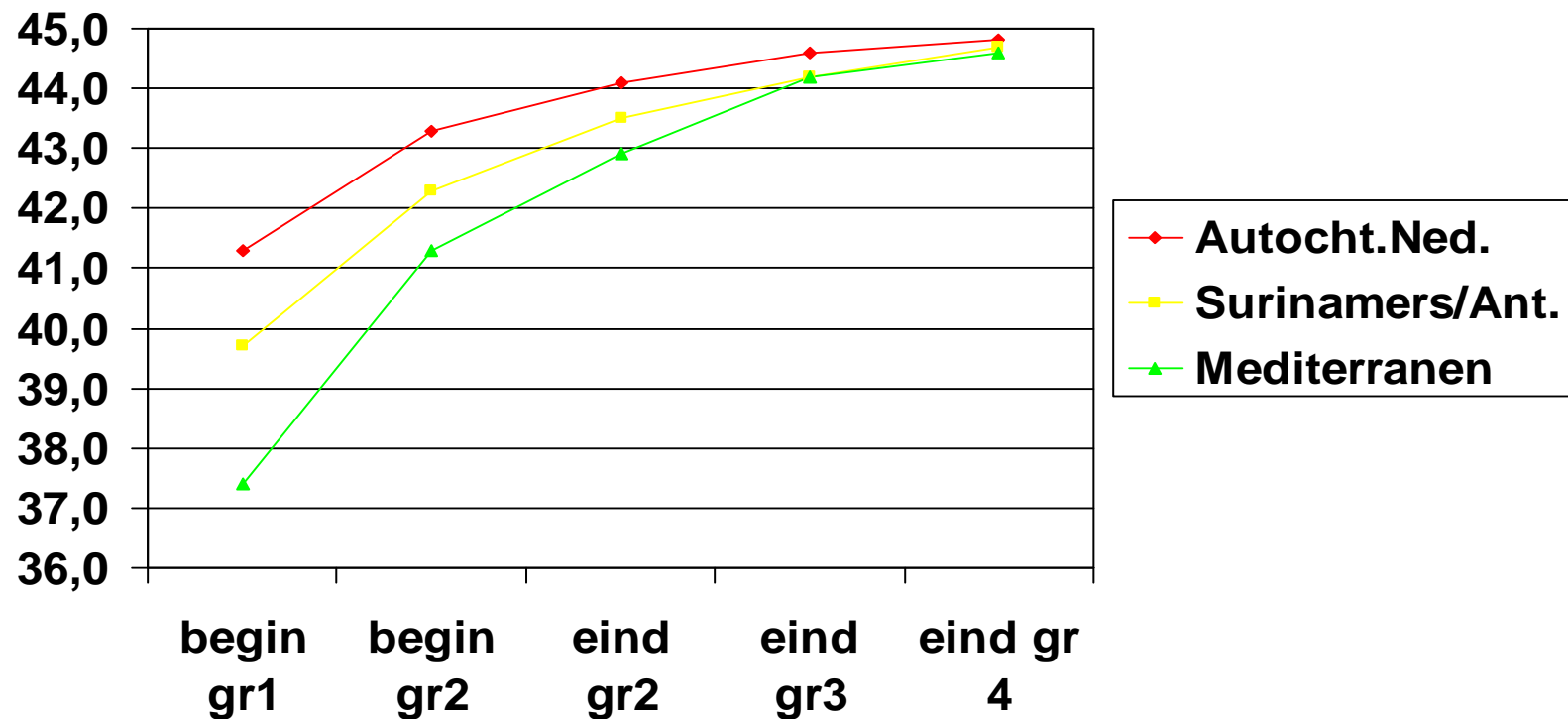

Kenmerken van een normale taalontwikkeling

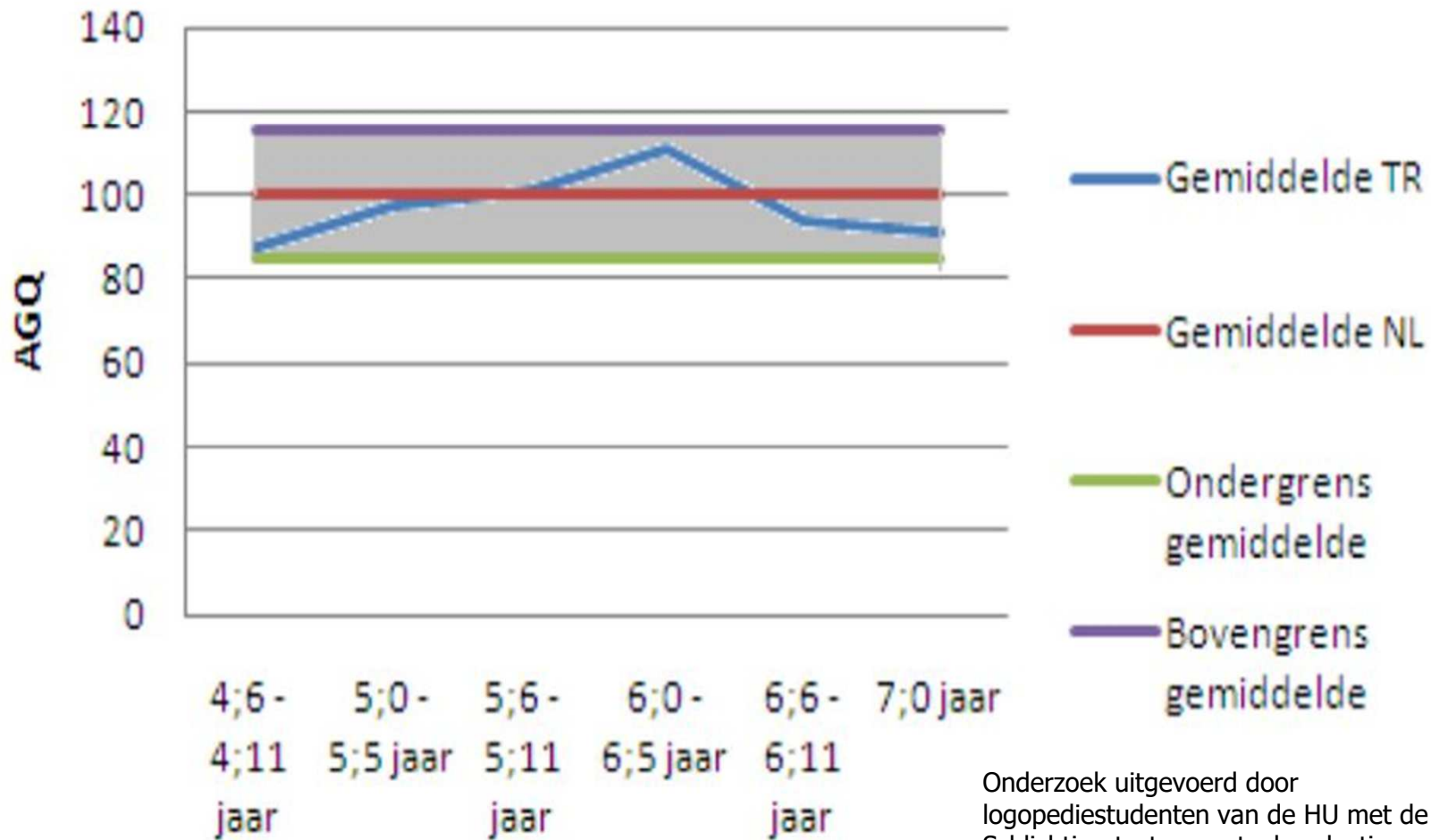
T2 kinderen maken dezelfde fouten in de ontwikkeling van het Nederlands als eentalige Nederlandse kinderen met zelfde hoeveelheid taalaanbod!

- Het werkwoord: T2 kinderen (Turks, Marokkaans-Arabisch en Tarifiyt) bereiken na 3 tot 4 jaar taalaanbod van het Nederlands hetzelfde niveau in werkwoords-plaatsing en inflectie als eentalige 4 jarigen (Blom et al., 2006; Orgassa, 2009; Julien, 2017)
- Auditieve vaardigheden (b.v. herhalen reeksen woorden of cijfers en 'nonsenswoorden') ontwikkelen zich snel (binnen de normen voor eentalige kinderen van zelfde leeftijd) (Schlichting, 2015)
- Verbuiging van bijvoeglijke naamwoorden wordt langzaam geleerd (/ə/ wordt vaak generaliseerd, bv. Een mooie huis i.p.v. 'Een mooi huis') (Orgassa, 2009)

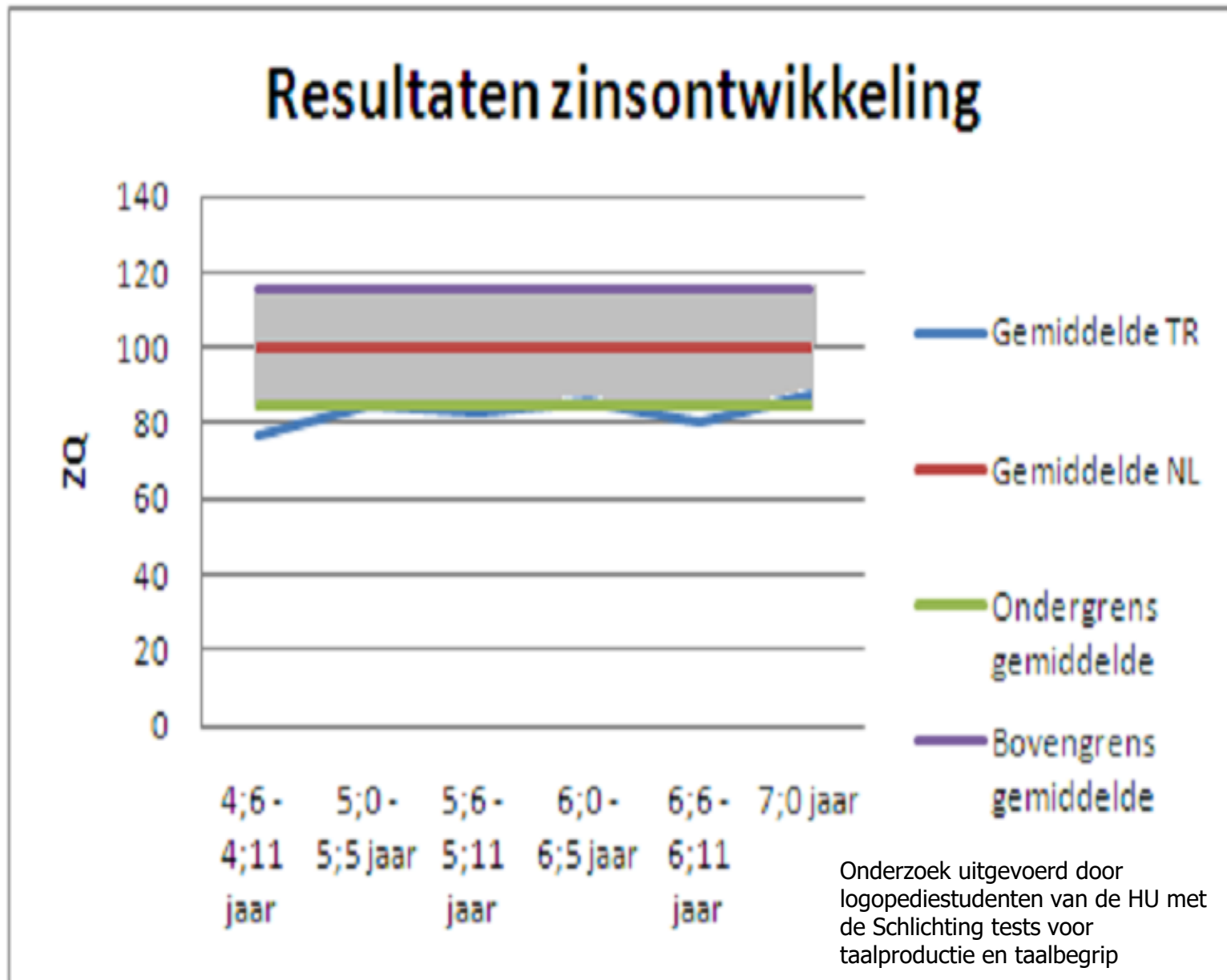
NT-2 ontwikkeling: fonologie

Resultaten auditieve geheugentaak

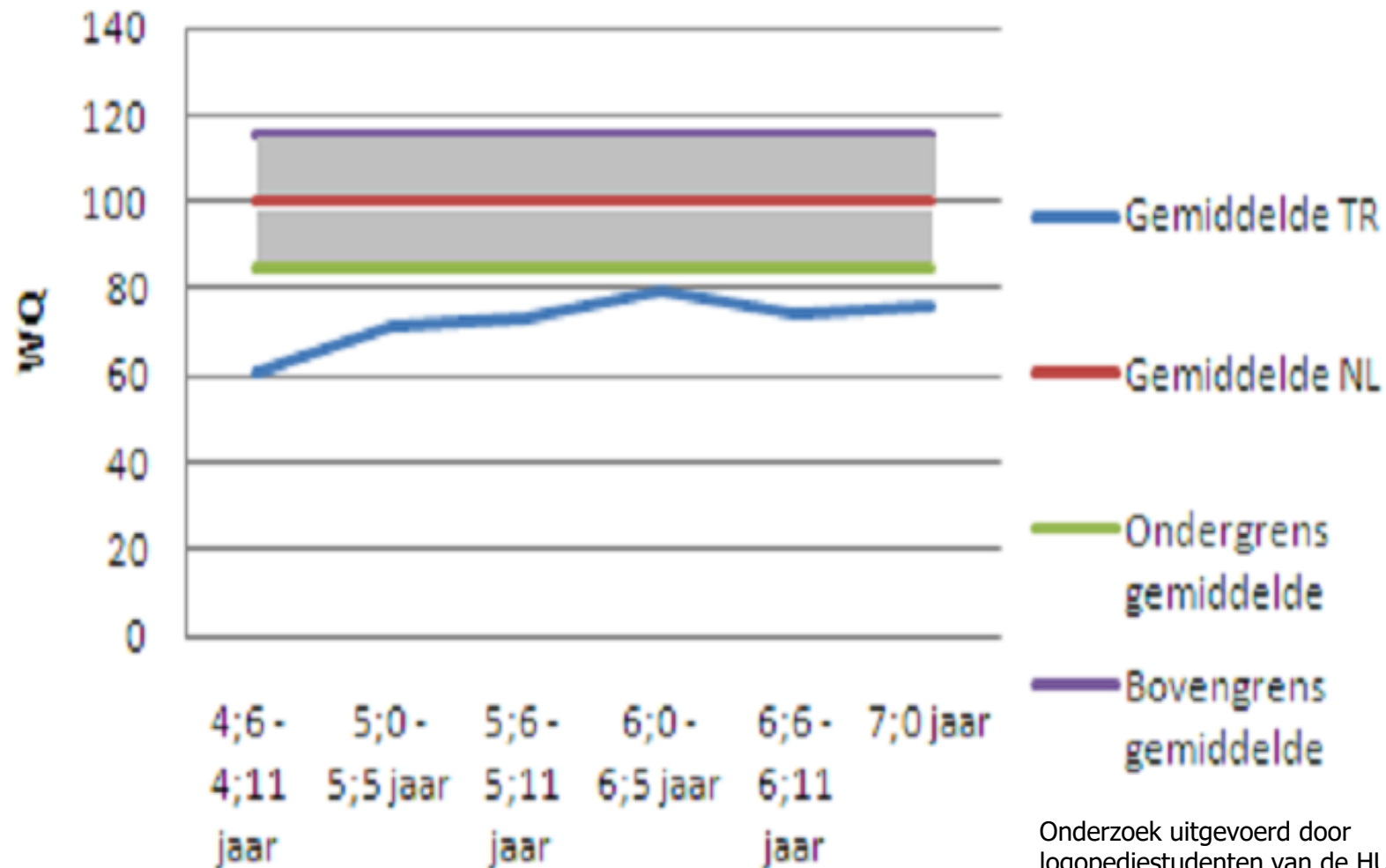

*Figuur 8: Overzicht van de gemiddelde quotiëntscores per leeftijdscategorie op de auditieve geheugentaak.
Het grijze gedeelte geeft het gebied aan waar het gemiddelde zich bevindt.*

Figuur 5: Overzicht van de gemiddelde quotiëntscores per leeftijdscategorie op de zinsontwikkeling. Het grijze gedeelte geeft het gebied aan waar het gemiddelde zich bevindt.

Resultaten woordontwikkeling

Onderzoek uitgevoerd door logopediestudenten van de HU met de Schlichting tests voor taalproductie en taalbegrip

Figuur 4: Overzicht van de gemiddelde quotiëntscores per leeftijdscategorie op de woordontwikkeling. Het grijze gedeelte geeft het gebied aan waar het gemiddelde zich bevindt.

Grootste knelpunt voor meertalige leerlingen in Nederland

Veel meertalige kinderen kennen niet alleen minder woorden in het Nederlands, maar ook kennen ze veel minder betekenisaspecten van een woord → **semantische netwerken** zijn minder dicht en hecht dan die van eentalige kinderen.

Tekstdekking

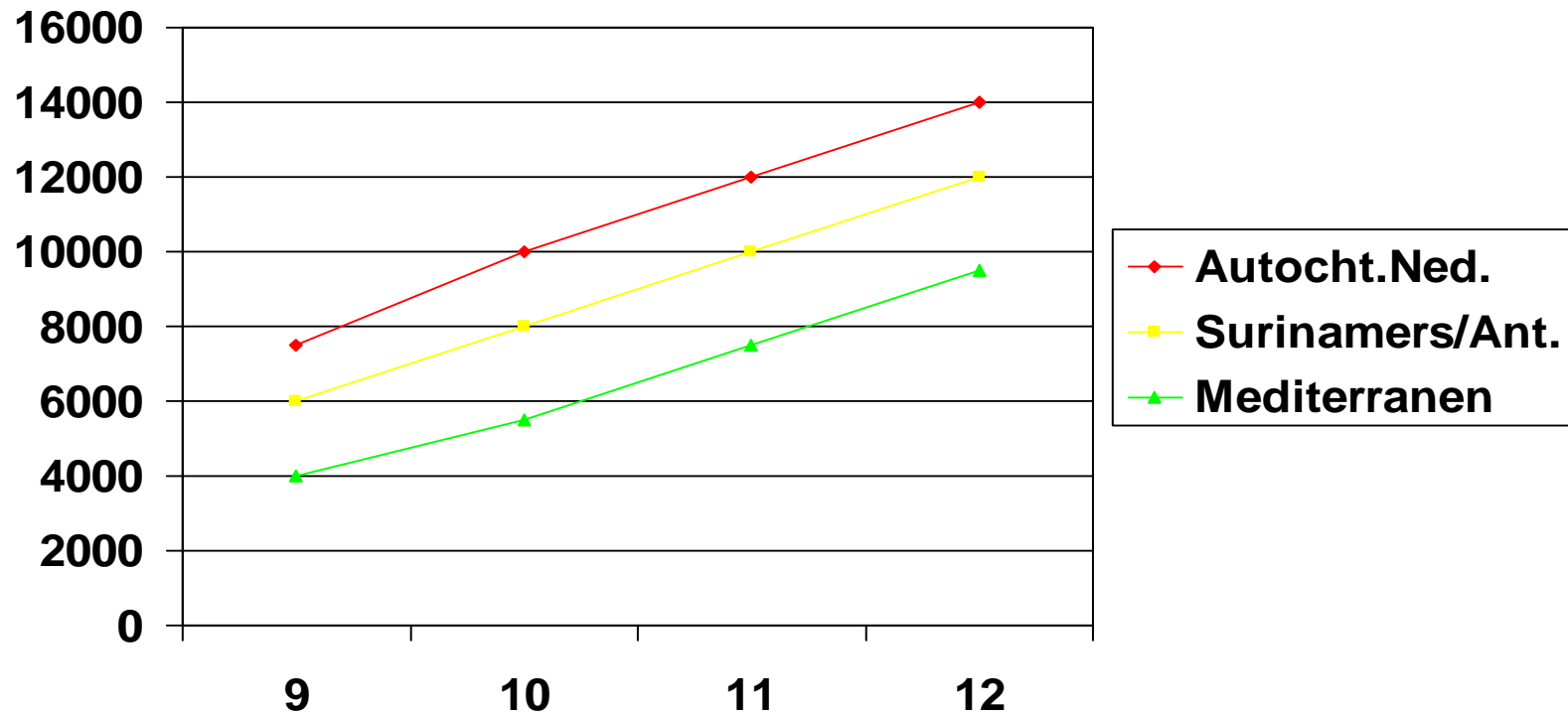
- Voor een redelijk tekstbegrip moet 85% van het totaal aantal verschillende woorden uit de tekst bekend zijn;
- Allochtone kinderen kennen niet alleen minder woorden, ze kennen ze ook minder 'diep', en kunnen daardoor ook minder makkelijk nieuwe woorden leren (Vermeer, 1998)

De (geschatte) omvang van de receptieve Nederlandse woordenschat van Nederlandse en anderstalige kinderen in het basisonderwijs

Leeftijd	Eentalige Nederlandse kinderen	Tweetalige Mediterrane kinderen
Vierjarigen	3000	1000
Vijfjarigen	3800	1800
Zesjarigen	4500	2600
Zevenjarigen	5200	3400
Achtjarigen	6000	4200
Negenjarigen	8500	5000
Tienjarigen	11000	6000
Elfjarigen	14000	8000
Twaalfjarigen	17000	10000

Bron: Verhoeven en Vermeer 1992; Vermeer 2005.

Passieve woordenschat 9-12 jarigen

Aandachtspunten voor leerkracht

In het begin vooral oefeningen gericht op:

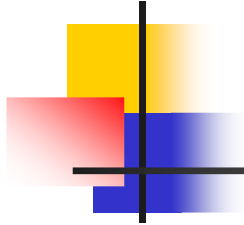
- het bevorderen van het begrijpend lezen (vergroten van de woordenschat en versterken van het semantische netwerk)
&
- het begrijpen van mondelinge opdrachten (vermijden van ingewikkelde constructies en onbekende woorden, gebruik van korte zinnen, (taalzwak) kind aan een kind (sterker in het Nederlands) koppelen.

In de beginjaren moet de leerkracht minder nadruk op de vorm en taalproductie leggen en meer op de inhoud en receptieve kennis!

Rijk taalaanbod

Kleuters herhaald voorlezen: 4 keer voorlezen van 5 prentenboeken in drie weken tijd leidde bij NT2 kinderen tot een uitbreiding van de woordenschat met gemiddeld 70 woorden (Appel en Vermeer, 1997)

Meertalige kinderen met een TOS

Implicaties voor:

- diagnostiek
- zorg
- onderwijs

Taalontwikkelingsstoornis (TOS/SLI)?

De taalontwikkeling **in de moedertaal** blijft achter ten opzichte van andere aspecten van de ontwikkeling, zoals non-verbale intelligentie, motorische, sociale en emotionele vaardigheden.

Hoe herken je een taalstoornis bij meertalige kinderen?

We moeten nagaan of er een grote taalachterstand of afwijkende taalontwikkeling bestaat **in de moedertaal of -talen** van het kind.

Algemene Kenmerken van een taalstoornis (dus in de moedertaal)

1. Laat beginnen met praten
2. Trage woordenschatuitbreiding
3. Problemen vaak groter in taalproductie (beter begrip)
4. Vaak in combinatie met fonologische stoornissen
5. Auditieve verwerkingsproblemen

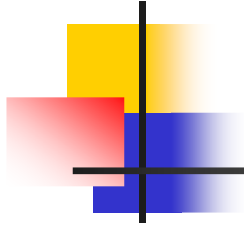

Observatie spontane taal : TOS vs normale taalontwikkeling

Filmfragmenten van spontane taal

Burcu & Ismail

Uit video 'Interactie- en taalstimuleringsadviezen
in het Turks' door Nazife Çavus

- Wat zie je bij Burcu? En bij Ismail?

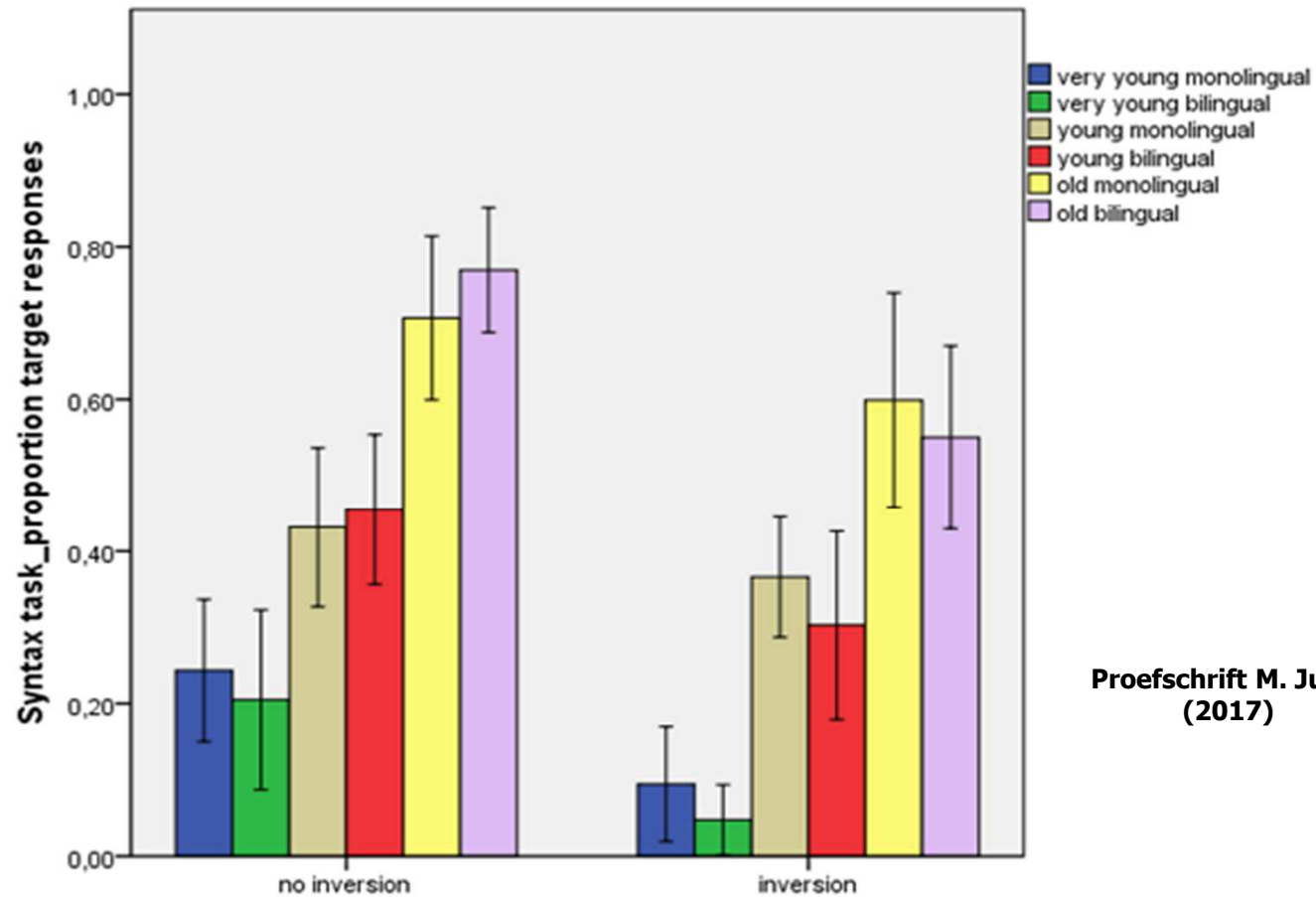
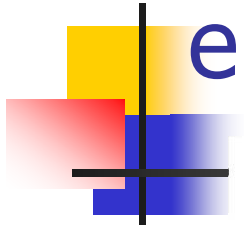
- Taalbegrip
- Taalproductie (lengte van de uitingen, fonologie...)
- Spreekinitiatief
- ...

Grammaticale en lexicale vaardigheden in SLI en tweetaligheid

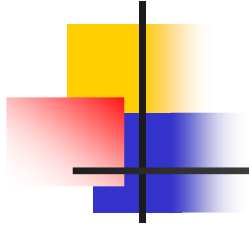
(onderzoek naar Turkse kk, 6-8 jaar, Orgassa & Treurniet, 2011)

-
- **SLI (zowel bij eentalige kinderen als bij tweetalige kinderen):**
 - Meer incomplete uitingen (weglatingen)
 - Minder lange en complexe uitingen
 - Meer moeite met vervoegingen
 - Veel hulp nodig van volwassenen bij vertellen van een verhaal
 - **Normale T2**
 - Gemiddeld aantal woorden per uiting = eentalige kinderen
 - Inflexie en plaatsing van het werkwoord (na 3 - 4 jaar taalaanbod) = eentalige kinderen
 - Problemen met lidwoorden en vervoeging van bijvoeglijke naamwoorden. Dit is een duidelijk kenmerk van tweetaligheid ≠ zich normaal ontwikkelend eentalige kinderen
 - Lexicale accuraatheid **in het Nederlands** ≠ (beduidend minder dan) eentalige kinderen

Finiete werkwoorden in zinnen zonder en met inversie

Proefschrift M. Julien
(2017)

DIAGNOSTIEK BIJ MEERTALIGE KINDEREN

Vorbereitung voor het onderzoek

- Waar komt mijn cliënt vandaan? Welke taal/talen zou hij/zij spreken?
- Welke klanken/grammaticale constructies komen in die taal voor?
- Waar zouden sprekers van die taal moeite mee hebben bij het begrijpen en spreken van het Nederlands?

Vorbereitung

- Waar komt mijn cliënt vandaan?

China

- Welke taal/talen zou hij/zij spreken?

Kantonees

Mandarijn

Xiang...

https://nl.wikipedia.org/wiki/Chinese_talen

Voorbereiding

Hoe ziet die taal eruit?

<https://meertaligheidentaalstoornissen.vu.wikispaces.com/Informatie+per+taal>

Voorbeeld: het Kantonees

<https://meertaligheidentaalstoornissen.vu.wikispaces.com/Chinees+%28Kantonees%29>

Toontaal met een **arme morfologie** (= weinig inflecties).

Gezien het feit dat het Kantonees zeer weinig grammaticale morfologie kent, is het grotendeels afhankelijk van de **woordvolgorde** om grammaticale relaties als subject en object uit te drukken. Dit heeft tot gevolg dat de woordvolgorde, [**onderwerp-werkwoord-leidend voorwerp**], van het Kantonees redelijk vast staat.

Voorbeeld: het Kantonees

Waar zou hij/zij moeite mee hebben in het Nederlands?

Inflectie (verbuiging)

Woordvolgorde

Fonologie

Onderzoeksmiddelen & benaderingen

- **Anamnese taalaanbod**
- **Testen die T2 én T1 meten**
- **Dynamische diagnostiek**
 - O.a. Test-teach-retest
- Het meten van **de conceptuele en cumulatieve woordenschat**
- Spontane taalanalyse **in beide talen** van het kind

Anamnese taalaanbod

(naast de gebruikelijke anamnese!)

- Kwantiteit en kwaliteit van de blootstelling
- Type taalverwerving (simultaan of sequentieel)
- Houding van het kind t.o.v. de talen
- Houding van de ouders t.o.v. de talen
- Toekomstplannen van de familie
- ...

Meten van woordenschat: een andere benadering

Zich normaal ontwikkelende NT2-kinderen hebben vaak een beperkte woordenschat **in het Nederlands.**

- Wat zie je als je de **conceptuele woordenschat** meet?
- Wat zie je als je de **cumulatieve woordenschat** meet?

Conceptuele & cumulatieve woordenschat

Opgaven	Nederlands	Urdu	Conceptuele woordenschat	Cumulatieve woordenschat
1 paddenstoel	-	-	0	0
2 rat/muis	+	+	1	2
3 bril	-	+	1	1
Totaal	1	2	2	3
+ = kent woord voor dat concept in die taal - = kent woord voor dat concept niet in die taal				

Diagnostiek materiaal/testen

- Wat we al hebben/hadden
- Wat wordt gebruikt
- Wat wordt ontwikkeld

Wat we hebben

- Lexiconlijsten (Turks-NL; Tarifit-NL; Arabisch-NL)
- TAK
- Schlichting Test Turks (taalbegrip sectie A-D / woordontwikkeling item 1-40)
- Speakaboo: www.speakaboo.io

Wat wordt gebruikt

- Schlichting Test voor Taalproductie en Taalbegrip
- CELF
- T-TOS

Wat wordt ontwikkeld/genormeerd

COST ACTION IS0804 (<http://bi-sli.org/>)

o.a.

- PABIQ
- Q-U NWRT
- MAIN
- Elicitatie taak voor onderwerp-
werkwoord congruentie

MAIN (Meertalig Assessment Instrument voor narratieven)

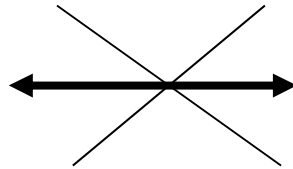
- Leeftijd: 3 tot 9
- Meet zowel het begrip als de productie van narratieven
- Bij een kind meerderen talen testen
- Materiaal: vier parallelle verhaaltjes (reeks van 6 plaatjes)
- Manieren van uitlokking: modelverhaal, navertellen en vertellen

http://www.zas.gwz-berlin.de/fileadmin/material/ZASPiL_Volltexte/zp56/MAIN_final.pdf

http://www.zas.gwz-berlin.de/fileadmin/material/ZASPiL_Volltexte/zp56/MAIN_dutch.pdf

Taalstoornis

eentalig

meertalig

Deze vergelijking zouden we moeten maken:

meertalig

met vermoeden van
taalachterstand

meertalig

met normale
taalontwikkeling

Een ander denkkader!

Huidige denkkader:

De taalontwikkeling in het Nederlands blijft beduidend achter t.o.v. ~~leeftijdgenootjes~~ ;

Beter denkkader:

De taalontwikkeling in het Nederlands blijft beduidend achter t.o.v. kinderen met een vergelijkbare **hoeveelheid/duur van taalaanbod in het Nederlands;**

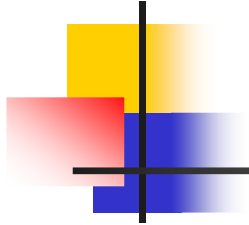
Nog beter denkkader:

De taalontwikkeling blijft beduidend achter t.o.v. kinderen met een vergelijkbare **hoeveelheid/duur van taalaanbod in de betreffende talen.**

Boodschap om mee naar huis te nemen

1. Vergelijk op basis van hoeveelheid taalaanbod en niet op basis van leeftijd;
2. Behandeling TOS: Put inspiratie uit het veld van NT2-onderwijs

Bedankt voor uw aandacht